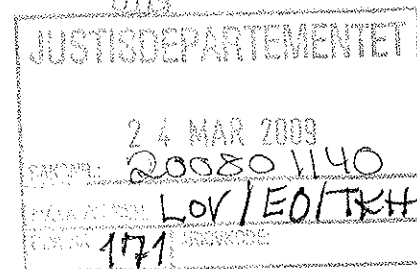

23 MAR 2009

NORGES BONDELAG

Landbruks - og matminister Lars Peder Brekk
Postboks 8007 Dep.
0030 OSLO

Vår saksbehandler
Ole Jacob Helmen
Tlf. 22 05 45 87

Vår dato
2009-03-16
Deres dato

Vår referanse
Arkiv: 077
Deres referanse
2006/00558/027
200801140

NOU 2007:13 Bind A og B Den nye sameretten - høring

Norges Bondelag finner grunn til å orientere om styrets vedtak av 24.2 d. å, jf. følgende:

"Norges Bondelag krever at de prinsipper som er foreslått fra Samerettsutvalget II's flertall legges til grunn for forvaltningen av statens grunn i Nordland og Troms. Dette innebærer

- at det innføres et nytt forvaltningsregime med å lovfaste lokal/regional forvaltning av de fornybare ressurser med egne utmarksstyrer etter mønster av fjelloven og med inntektsfordeling mellom grunneierorganet og de lokale/regionale utmarksstyrer.
- å gjenopprette ved lov jordbrukets rettigheter til hogst, beite, seter og tilleggsgjord på all statsgrunn (opprinnelig og innkjøpt) etter tilsvarende prinsipper som på statsallmenningene i Sør-Norge.
- opprettelse av "Hålogalandsallmenningen" som nytt grunneierorgan ved at resten av statens grunneierfunksjon overføres dit

Norges Bondelag er enig de presiseringer som er foreslått i reindriftsloven, da det ikke innebærer noen materielle endringer. Norges Bondelag presiserer imidlertid at det fortsatt må være mulig for bl. a. oppdyrking av arealer i reinbeiteområder som en naturlig og nødvendig utvikling av jordbruket, uten at reindriften kan stanse slike tiltak i medhold av servituttlovens regler.

Norges Bondelag går i mot utvalgets forslag til lemping av reineiers objektive erstatningsansvar for skader fra rein på oppdyrkede areal i utmark. Norges Bondelag krever at regelverket for å kunne få tilskudd til oppføring av gjerder endres slik at det ikke lenger kreves enighet mellom partene for at grunneier skal få slikt tilskudd.

Norges Bondelag - Servicekontor AS

Postadresse:	Besøksadresse:	Telefon:	Telefaks:	E-postadresse	Internet:
PB 9354 Grønland 0135 Oslo	Schweigaards gt. 34c Oslo	22 05 45 00	22 17 36 68	bondelaget@bondelaget.no	www.bondelaget.no
Norges Bondelag	Org.nr.: 939678670	Bankkonto:	8101.05.12891		
Bondelagets Servicekontor AS	Org.nr.: 985063001 MVA	Bankkonto:	8101.05.91392		

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/027

Norges Bondelag er enig at forslagene til endring i fjelloven både ivaretar de samiske interesser i Sør-Norge på en bedre måte enn dagens lov ved at fjellstyret utvides fra fem til syv medlemmer med to representanter hver fra hhv. reindrift og jordbruk. Forslagene vil styrke Fjelloven og fjellovsystemet i statsallmenningene over tid. Norges Bondelag ser også forslaget som en nødvendig oppfølging av statens folkerettslige forpliktelser overfor de samiske interesser.

Norges Bondelag krever at det i mandatet til kartleggingskommisjon og utmarksdomstol framgår at det for Nord-Trøndelag må stilles lempelige krav til bevis for utøvd hogst.”

Det er grunn til å merke seg at Norges Bondelag i brev av 1. april 1993 til Landbruksdepartementet ba om en oversikt over inntektsstrømmen fra statens grunn i Nordland og Troms på jakt, fiske, bortfeste, fallretter etc., sammenlignet med hvorledes tilsvarende inntektsstrøm ville bli fordelt mellom lokalvalgte fjellstyrer og departementets grunneierfond.

Brevet er ikke besvart. Først ved utvalgets utredning må Statskog legge fram dette grunnleggende tallmateriale for utvalget. Dette viser for 2005 en samlet brutto omsetning på ca. 68 mill. i Nordland og Troms. Når dette fordeles på inntil seks regioner etter flertalls-forslaget, vil dette være et meget godt økonomisk fundament for drift av regionstyrene sammenlignet med tilvarende ansvar for fjellstyrene i Sør- og Midt-Norge hvor 94 fjellstyrer til sammenligning i 2005 hadde en samlet brutto omsetning på ca. 53 mill..

Ovennevnte skulle med all tydelighet vise at Statskogs økonomiske interesse i å beholde nåværende posisjon med styring og disponering av alle grunneierinntekter fra Nordland og Troms fortsatt er overstyrende alle andre hensyn.

Norges Bondelag finner også grunn til å gjøre oppmerksom på den desinformasjon som nå skjer fra Statskogs side om omtalen av landbrukets rettigheter, jf. uttalelser fra Statskogs styreleder Kirsti Kalle Grøndahl i Rana Blad 28.2. -09 om flertallets forslag:

”I flertallsinnstillingen fra Samerettsutvalget ble det lagt opp til en slags fjellov, som ikke er noe godt forslag. Det gir lokale bønder rettigheter de ikke har hatt før. Dette har vært prøvd tidligere, og nå prøver man det igjen.”

Det flertallsforslaget imidlertid innebærer er å lovfeste *gjeninnføring* av rettigheter som landbruket tidligere har hatt, men som er fratatt landbruket med bakgrunn i en opprinnelig rettsstridig adferd fra statens side overfor bøndene. Den historiske utvikling og statens enerett til skogen etter Veikvatn-dommen av 1918 omtaler Høyesterett i Skjerstad/Beiarn-dommen av 1991 på følgende måte:

«Uansett hvordan det måtte være med den opprinnelige allmenningsrett, er det nå gått så lang tid etter at staten rent faktisk etablerte seg som vanlig eier av skogen, at dette forhold nå for lengst har festnet seg. Det dreier seg om et tidsrom på minst 150 og kanskje 200 år. Det kan spørres om det er rimelig at gårdbrukere i Nordland skal ha en svakere stilling når det gjelder utnyttelse av statens umatrikulerte grunn enn gårdbrukere ellers i landet. Hvis den etablerte tilstand skal endres, må dette imidlertid skje ved en lovendring eller ved tiltak fra staten som grunneier.»

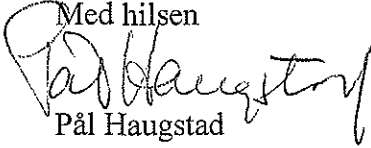
Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/027

Situasjonen i dag for disse to fylker er altså at staten på finurlig vis har klart å kvitte seg med jordbrukets allmenningsrettigheter på arealene, unntatt beiteretten. Statskog opptrer mao. i dag som en helt ut privat grunneier, og uten noe lovmessig krav om deling av grunneierinntekter mellom staten som grunneier og lokale folkevalgte organ slik en har for fjellstyrene i statsallmenningene i Sør- og Midt- Norge etter fjelloven av 1975.

Statskogs styreleder snur altså saken helt på hodet, og vi finner uttalelsen til Rana Blad 28.2.-09 meget oppsiktsvekkende. Dersom situasjonen hadde vært at reindriftsutøvere hadde tapt sine rettigheter på statens grunn etter en tilsvarende framgangsmåte fra statens side som bøndene har blitt utsatt for, med tap av rettigheter som resultat, antar Norges Bondelag at styrelederen hadde satt seg inn i problemstillingen og avstått fra slike uttalelser. Tilliten til Statskog som forvalter av landbrukets allmenningsrettigheter er blitt ytterligere svekket.

Norges Bondelag viser nærmere til problemstillingen i høringsuttalelsen av dags dato til Justisdepartementet, jf. pkt. III og IV.

Med hilsen

Pål Haugstad

Harald Milli

Vedlegg:
Rana Blad 28.2. -09
Høringsuttalelsen av 16.3 -09 til Justisdepartementet

Gjenpart:
Justisminister Knut Storberget

NORGES BONDELAG

Justis- og politidepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Vår saksbehandler
Ole Jacob Helmen
Tlf. 22 05 45 87

Vår dato
2009-03-16
Deres dato
15.02.2008

Vår referanse 2006/00558/024
Arkiv: 077
Deres referanse 200801140

NOU 2007:13 Bind A og B Den nye sameretten - høring

Vi viser til departementets høringsbrev av 15.2. -08.

I. Innledning

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har vært representert i utvalget v/Johan Petter Røssvoll.

Norges Bondelags syn er at Utvalget fortjener stor honnør for i dette svært omfattende sakskomplekset og med tilsynelatende tunge interessenmotsetninger representert i Utvalget, å ha lyktes og forene medlemmenes syn i så godt som alle spørsmål.

En gjennomgang av Utvalgets arbeid både internt og eksternt dokumenterer også at Utvalget og de enkelte medlemmer har lagt stor vekt på å forankre Utvalgets ideer og forslag i de berørte miljøer, jf. den orienteringen som er gitt i kap. 3 om Utvalgets arbeid, herunder befaringsprogrammet og om de åpne informasjonsmøtene.

Det er gledelig å registrere den brede tilslutningen som er oppnådd fra de samiske representanter i Utvalget.

II. Forvaltningen av statens grunn i Nordland og Troms, kap. 14.

Det har vært en meget omfattende korrespondanse om forvaltningen av statens grunn mellom Norges Bondelag og Landbruks – og matdepartementet etter Høyesteretts - dommen fra Skjerstad/Beiarn i 1991 fram til Samerettsutvalgets opprettelse, jf. vårt brev av 15.1 – 01 m/vedlegg til utvalget.

Publisert på: www.bondelaget.no

Postadresse:	Besøksadresse:	Telefon:	Telefaks:	E-postadresse	Internet:
PB 9354 Grønland 0135 Oslo	Schweigaards gt. 34c Oslo	22 05 45 00	22 17 36 68	bondelaget@bondelaget.no	www.bondelaget.no
Norges Bondelag	Org.nr.: 939678670	Bankkonto:	8101.05.12891		
Bondelagets Servicekontor AS	Org.nr.: 985063001 MVA	Bankkonto:	8101.05.91392		

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

a) Bakgrunnen for utvalgets arbeid og mandat

Forvaltningen av statens grunn i Nordland og Troms har vært et uløst problem helt siden 1930 da fylkesmann Amundsen i Nordland arbeidet for samme forvaltningsordning som lenger sør i landet (fjellogen av 1920). I utredning til Nordland fylkesting 11. juni 1931 uttalte han følgende:

”Hvis intet foretas, vil den tid kunne komme, da domstolene under henvisning til at der ikke er valgt fjellstyrer i Nordland, og under henvisning til fjellogen og andre nyere lovbestemmelser, som er eller blir gitt, ved given leilighet kan komme til det resultat, at også bygdelagenes gamle beiterett, fiskerett, jaktrett m.v. er gått tapt ved administrativ praksis i kraft av lignende rettsutvikling som hugstretten.”

Den etterfølgende historie viser dessverre at hans spådom slo til for fullt. Det har siden vært tatt mange initiativ for å motvirke en slik utvikling, men som hele tiden er blitt motarbeidet fra Landbruksdepartementets og Statskogs side, jf. følgende historie i stikkordmessig form:

- 1908-53: Høyfjellskommisjonen for Sør- Norge fastslår at all opprinnelig statsgrunn er statsallmenning
- 1920: Fjellogen vedtas for statsallmenninger, og intet unntak for Nordland og Troms
- 1926: Stortinget anerkjenner opprinnelig statsskoger i Nord-Trøndelag som statsallmenninger og fjellovens anvendelse
- 1931-33: Landbruksdepartementet hevder på sviktende grunnlag at det ikke finnes statsallmenninger i Nordland og Troms
- 1972: Utvalget for statseiendom i Nordland og Troms etableres: kun rådgivende myndighet
- 1975: Ny fjellov avløser 1920-loven
- 1985 – 2004: Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms etableres med dømmende myndighet
- 1991: Høyesterett fastslår at all opprinnelig statsgrunn i Nordland og Troms er statsallmenninger og at jordbrukere har beiterett på allmenningsrettslig grunnlag.

Selv om Høyesterett legger til grunn at all opprinnelig statsgrunn i Nordland og Troms er statsallmenninger og at jordbrukere har beiterett på allmenningsrettslig grunnlag, har Statsskog hittil ikke akseptert at prinsippene i fjellogen av 1975 da automatisk kommer til anvendelse med bl.a. inntektsdeling og lokal forvaltning av jordbrukets bruksretter samt jakt og fiske, jf. Ot. prp. nr 32 (1973-74) s. 25.

Utvalget har i kap. 14.5. en bred gjennomgang av korrespondansen mellom Norges Bondelag og Landbruksdepartementet/Justisdepartementet om at fjellogen i dag allerede gjelder på statsallmenningene i de to fylker, jf. konklusjonen i utredningen fra prof. dr. juris Thor Falkanger av 26. mai og 24. juni 1998 til Norges Bondelag.

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

Som lovutvalg finner utvalget at det ikke er nødvendig å ta stilling til spørsmålet om hva som er gjeldende rett i dag, og dessuten er forslaget fra utvalget bygget på prinsippene i fjelloven både på opprinnelig og innkjøpt statsgrunn. Norges Bondelag mener fortsatt at fjelloven allerede gjelder på statsallmenningene i de to fylker, jf. også tilsvarende i Falkangers lærebok i tingsrett, 6. utgave, s. 420-421.

Statsskog innrømmer heller ikke hogstrett for landbruket, slik en har for landbruket i statsallmenningen i Sør og Midt-Norge. Hogstretten for bøndene i Nordland og Troms er fratatt disse med bakgrunn i en opprinnelig rettsstridig adferd fra statens side overfor bøndene, jf. fylkesmann Amundsen ovenfor. Førstearkivar Magnus Robberstad har utredet "Om allmenning og høgfjell i Nordland og Troms" i "Vedlegg 1 til Fjellovkomiteens innstilling av 1969" (s.110) om hvorledes Nordland og Troms mistet sin allmenningsstatus i statsforvaltningen;

- Begrensning av hogstretten gjennom regler om utvisning og betaling av avgifter (rekognisjon)
- Avskaffelse av hogstretten gjennom først ved krav om straff for uberettiget bruk, senere ved tyvstraff
- Teorien om at når det ikke består hogstrett så er der heller ingen annen bruksrett
- Teorien om at beiteretten ikke er noen rett, men bare en tålt bruk
- Innføring av begrepene statsskog og statens høgfjell, til avløsning av begrepet "allmenning"

Situasjonen i dag for disse to fylker er at staten altså på finurlig vis har klart å kvitte seg med jordbrukets allmenningsrettigheter på arealene, unntatt beiteretten. Statskog opptrer mao. i dag som en helt ut privat grunneier, og uten noe lovmessig krav om deling av grunneierinntekter mellom staten som grunneier og lokale folkevalgte organ slik en har for fjellstyrene i statsallmenningene i Sør- og Midt- Norge etter fjelloven av 1975.

Daværende Direktorat for statens skoger opprettet på 1980-tallet kun rådgivende regionale samarbeidsutvalg med jeger- og fiskeforeninger, i forbindelse med at staten da tok tilbake forvaltningen og inntektene av jakt og fiske som tidligere hadde blitt disponerte av de lokale jeger- og fiskeforeninger.

b) Utvalgets forslag

Et sentralt punkt i utvalgets mandat var å utrede spørsmålet om "lokal forvaltning av grunnen og naturressursene", og herunder "vurdere om fjellova bør legges til grunn for forvaltningen". Samerettsutvalget har bl.a. ut fra ovennevnte grunnlagsmateriale foretatt en meget grundig gjennomgang og vurdering av ny forvaltningsmodell i Nordland og Troms, jf. innledningsvis om mandatet til utvalget:

"Denne grunnen forvaltes i dag av Statskog SF. I motsetning til det som er tilfellet for statsallmenningene i Sør-Norge, har forvaltningen ikke noe lokalt preg, ut over at foretakets virksomhet er organisert slik at det blant annet har distriktskontorer i Troms og Nordland. Det er imidlertid et sentralt punkt i utvalgets mandat at en bør

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

utrede spørsmålet om «lokal forvaltning av grunnen og naturressursene». Herunder «skal [utvalget] vurdere om fjellova bør legges til grunn for forvaltningen». Samtidig gir mandatet klare føringer om at de forslagene som fremmes må ha som mål å trygge den samiske befolkningens muligheter til å utnytte de lokale ressursene, men slik at også den ikke-samiske befolkningens interesser anerkjennes.

Utvalget har derfor ansett det som viktig å vurdere ulike muligheter for å etablere en mer lokal forvaltningsordning for statens grunn i Nordland og Troms, som sikrer at relevante samiske interesser sikres tilstrekkelig representasjon i de besluttede organene, og slik at disse interessene kan bli tilbørlig hensyntatt i den daglige disponeringen over grunn og ressurser.”

Et klart flertall (12 stk.) i utvalget går inn for at en for Nordland og Troms bygger en ny forvaltningsordning etter de prinsipper som gjelder etter fjelloven for statsallmenningene i Sør-Norge og Midt-Norge, dvs. deling av grunneierfunksjon samt inntektsfordeling mellom selvstendige regionstyrer som er valgt av kommunestyre (= lokal/regional forvaltning av jakt, fiske, jordbruksrettigheter, oppsyn etc) og grunneier. Utvalget uttaler følgende om sitt forslag:

” Utvalget har imidlertid ansett det lite hensiktsmessig å innføre fjellova direkte for den gjenværende statsgrunnen i Nordland og Troms. Dennes avgrensning til kommunene som det prinsipale forvaltningsnivået for jakt, fangst og fiske, vil for eksempel neppe uten videre passe i de to fylkene. I stedet synes det nærliggende med en regional avgrensning hvor statsgrunnen i flere kommuner kan inngå i samme forvaltningsenhet, men hvor viktige elementer fra fjellova gis anvendelse. Blant annet gjelder dette lovens begrensninger på grunneierrådigheten av hensyn til ulike rettighetshavere, og reglene om rettigheter som ligger til jordbrukseiendom og andre brukergrupper.

Det fremmes forslag om lovfesting av jordbrukets rettigheter etter tilsvarende prinsipper som for fjelloven for statsallmenningene i Sør- og Midt-Norge.

Utvalget foreslår på denne bakgrunn at det etableres utmarkstyrer i inntil seks regioner innefor Nordland og Troms, med minst 7 medlemmer hvorav reindrift og landbruk skal ha to representanter hver. For øvrig skal jakt, fiske og friluftsliv være representert. Ved inndelingen i regioner skal det tas hensyn til reindriftenes distriktsgrenser.

Dessuten foreslås at resten av grunneierfunksjonen overføres fra Statsskog til det nye grunneierorganet ”Hålogalandsallmenningen” med et styre på 6, oppnevnt med 2 fra hhv. fylkestinget i Nordland og Troms samt Sametinget.

Utvalget oppsummerer den foreslåtte forvaltningsordning med følgende:

”Samerettsutvalget har således verken foreslått en forvaltningsordning som er basert på en rendyrket «fjellovsmodell» eller en rendyrket «finnmarkslovmodell» for forvaltningen av (gjenværende) statsgrunn i Nordland og Troms. De historiske, faktiske og rettslige forholdene her skiller seg så mye ut, både fra statsallmenningene i Sør-Norge som forvaltes etter fjellova, og fra Finnmark som

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

forvaltes etter finnmarksloven, at en har ansett det mest nærliggende å foreslå en *egen forvaltningsordning* for dette området. I en slik ordning vil man imidlertid dels kunne hente elementer fra fjellova, og dels fra finnmarksloven.”

c) Statskogs forslag

Statskogs forslag (Reiersen) er basert på at det ikke skal foretas noen administrative endringer i dagens forvaltning, slik flertallet foreslår med lovmessig inntektsdeling og gjeninnføring av landbrukets allmenningsrettigheter. Forslaget har ingen støtte fra de andre medlemmer av utvalget.

Østlandsforskning har i rapport nr. 15/99 s. 155- 163 gjennomgått Statskogs grunneierrolle og trusselbilde med regimer i endring, dvs. for Finnmark og Nordland/Troms. Innledningsvis (s. 156) heter det følgende:

”Vi skal allikevel være klar over at det som fra Statsskogs SF’s perspektiv er en trussel, kan fra andre aktørers perspektiv være en mulighet. Måten statens grunn forvaltes på er en politisk sak også, og grunneierskapet er under endring i flere områder i landet.”

Det legges videre til grunn (s. 159 under omtalen av Nordland og Troms) at en ny rettstilstand i Finnmark uvegerlig vil får virkninger sørover til Nordland og Troms, jf. Samerettsutvalgets II arbeid. Det heter bl. a:

”På sikt vil vi tro det ikke er mulig å håndtere det økende presset på utmarksressursene via en svært begrenset allmenningsrettslig tilstand der lokalsamfunnene har vesentlig mindre rettigheter enn i sør, og med en spesialdomstol med vide fullmakter.”

Rapporten konkludert med følgende (s. 160):

”Mer sannsynlig synes det at *status quo* ikke kan opprettholdes. Vi vurderer det som sannsynlig at det vil bli en eller annen form for ”allmennifisering” av rettstilstanden dels for å imøtekomme kommunale interesser, og dels for å imøtekomme samiske interesser, som begge vesentlig vil påvirke Statsskog SF sitt handlingsrom. I dette området møtes press fra så vel nord som syd, og det er vår oppfatning at den relativt svakt utviklede rettstilstanden vi har i dag, står for fall.”

Til tross for ovennevnte vil Statskog kun videreføre gjeldende ordning med noen kosmetiske endringer. Strategien er å videreføre de i dag ”sovende” samarbeidsutvalg som ble opprettet på 1980-tallet, jf. følgende opplegg;

- utmarksstyret skal ikke være et selvstendig rettssubjekt, slik statusen til fjellstyrene i Sør-Norge er og som har vært helt avgjørende for fjellstyrenes status og økonomi i fht. Statskogs rolle som grunneier

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

- all inntekt fra jakt og fiske, samt festeinntekter etc. skal fortsatt tilflyte Statskog (med en mulig tilbakeføring av overskudd), i motsetning til i Sør-Norge hvor disse etter lovens bestemmelse går uavkortet til fjellstyrene og i all vesentlig grad finansierer deres virksomhet
- Statskog aksepterer ikke gjeninnføring av en opprinnelig rettstridig tapt hogstrett, seterrett og tilleggsjord på allmenningsrettslig grunnlag, slik situasjonen er på statsallmenningene. Dagens praksis med betaling for utvisning, etter jordbruksmessig behov, til hogst, seter og tilleggsjord skal fortsette

Det er grunn til å merke seg at Norges Bondelag i brev av 1. april 1993 til Landbruksdepartementet ba om en oversikt over inntektsstrømmen fra statens grunn i Nordland og Troms på jakt, fiske, bortfeste, fallretter etc., sammenlignet med hvorledes tilsvarende inntektsstrøm ville bli fordelt mellom lokalvalgte fjellstyrer og departementets grunneierfond.

Brevet er ikke besvart. Først ved utvalgets utredning må Statskog legge fram dette grunnleggende tallmateriale for utvalget. Dette viser for 2005 en samlet brutto omsetning på ca. 68 mill. i Nordland og Troms. Når dette fordeles på inntil seks regioner etter flertalls-forslaget, vil dette være et meget godt økonomisk fundament for drift av regionstyrene sammenlignet med tilvarende ansvar for fjellstyrene i Sør- og Midt-Norge hvor 94 fjellstyrer til sammenligning i 2005 hadde en samlet brutto omsetning på ca. 53 mill..

Ovennevnte skulle med all tydelighet vise at Statskogs økonomiske interesse i å beholde nåværende posisjon med styring og disponering av alle grunneierinntekter fra Nordland og Troms fortsatt er overstyrende alle andre hensyn.

d) Konklusjon

Alle utredninger og dommer avslører fogdenes og statens feiltolking av regelverket innenfor allmenningsjussen. Denne feiltolking som er skjedd fra statens side, har medført ivaretagelse av statens økonomiske egeninteresse på bekostning av distriktene i landsdelen, ved å avskaffe allmenningsrettigheter, allmenningsstatusen og dermed fjellovens anvendelse med krav til opprettelse av fjellstyrer og inntektsfordeling også i Nordland og Troms.

Det er denne urettferdigheten, sammenlignet med statsallmenningene i Sør-Norge, som nå må repareres ved det flertallsforslag som ligger på bordet. Dette vil være en helt nødvendig oppfølging av opprettelsen av Utvalget for statseiendom i Nordland og Troms av 1972, Utmærkskommisjonen for Nordland og Troms av 1985 samt Ilo-konvensjonens krav om lokal forvaltning.

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

Norges Bondelag mener også at det for den senere prosess frem mot et nytt lovverk må være en overordnet målsetning å finne frem til mest mulig konsistente eiendoms- og forvaltningsordninger for hele landet. Utvalget har lyktes med dette ved at de fremsatte lovforslag er tilpasset gjeldende eiendoms- og forvaltningsordninger i landet for øvrig, samtidig som man har tatt hensyn til de særegne forhold som gjelder for eiendomsforholdene og befolkningen i Troms og Nordland.

Med de ulike interesser som blir berørt og ikke minst for den nødvendige ivaretagelsen av de samiske interesser, er dette en krevende oppgave som Utvalget har løst på en god måte

Det som derfor må være helt overordnede prinsipper fra statens side er at forslaget fra Samerettsutvalgets flertall legges til grunn for forvaltningen av statens grunn i Nordland og Troms.

Staten må nå innse at den rettsstridige praksis som staten har utøvet over et tidsrom på ca. 200 år og som har fratatt landsdelen sin allmenningsstatus og allmenningsrettigheter for bygdelagene, nå endelig opphører. Det må innføres et nytt forvaltningsregime med regionale utmarksstyrer etter prinsipper nedfelt i fjelloven, samt opprettelse av "Hålogalandsallmenningen" som grunneierorgan ved at resten av statens grunneierfunksjon overføres dit.

Norges Bondelag er derfor fornøyd med at en nå har fått gjennomslag for å lovfeste lokal/regional forvaltning av de fornybare ressurser etter mønster av fjelloven med inntektsfordeling mellom grunneierorganet de regionale utmarksstyrer.

Når det hevdes (Statskog) at en endring av forvaltningen med opprettelse av regionstyrer vil gi betydelige negative økonomiske konsekvenser for Statskogs drift i øvrige deler av landet, bekrefter det bare at inntektene fra landsdelen i alle år har vært en helt avgjørende bidragsyter til Statskogs dekning av selskapets administrative utgifter. Landsdelen er altså blitt tappet for inntekter som landsdelen selv kunne ha forvaltet til næringsutvikling, tiltak for allmenheten etc. slik flertallsmodellen legger opp til.

Norges Bondelag er også enig i utvalgets forslag til sammensetning av regionstyrer med to hver fra reindrifta og jordbruket. Norges Bondelag mener forslaget er godt balansert sett i fht. de brukerinteresser som disse to næringer har. Dessuten er det svært viktig at det organ som skal ha ansvaret for å administrere jordbrukets rettigheter er lokalt/regionalt forankret etter mønster av fjellstyrene, og ikke underlagt grunneierorganet slik situasjonen er i dag.

Norges Bondelag vil sterkt advare mot en videre prosess som ikke i tilstrekkelig grad tar i betraktning de viktige mål som allerede er nådd gjennom den brede konsensus i Utvalget, oppnådd gjennom et sjeldent demokratisk og grundig utvalgsarbeid.

Det er også viktig at Utvalgets forslag ses på som en helhet, hvor endringer på ett område kan føre til at grunnlaget for den brede enigheten i Utvalget om andre forslag kan forrykk

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

III. Nærmere om lovfesting og gjenoppretting av landbrukets rettigheter.

I dag er det kun beiteretten som er i behold på allmenningsrettslig grunnlag i landsdelen. At hogstretten ikke lenger eksisterer på allmenningsrettslig grunnlag ble stadfestet ved Høyesteretts dom i 1991 fra Skjerstad /Beiarn.

Hogstretten er fratatt landbruket med bakgrunn i en opprinnelig rettsstridig adferd fra statens side overfor bøndene, jf. ovenfor om den historiske utvikling og statens rett til skogen etter Veikvatn-dommen av 1918. Høyesterett omtaler i 1991 Veikvatn-dommen på følgende måte:

«Uansett hvordan det måtte være med den opprinnelige allmenningsrett, er det nå gått så lang tid etter at staten rent faktisk etablerte seg som vanlig eier av skogen, at dette forhold nå for lengst har festnet seg. Det dreier seg om et tidsrom på minst 150 og kanskje 200 år. Det kan spørres om det er rimelig at gårdbrukere i Nordland skal ha en svakere stilling når det gjelder utnyttelse av statens umatrikulerte grunn enn gårdbrukere ellers i landet. Hvis den etablerte tilstand skal endres, må dette imidlertid skje ved en lovendring eller ved tiltak fra staten som grunneier.»

Norges Bondelag er enig med Høyesterett i at det er ingen rimelighet at dagens rettsstilstand skal få fortsette, når en ser på hvilken rettstridig måte staten har opptrådt på for å kvitte seg med hogstretten for jordbruket. Norges Bondelag er derfor enig i utvalgets forslag til lovfesting av jordbrukets rettigheter i tråd med Høyesteretts anbefaling, og at hogstretten nå gjeninnføres innenfor hele landsdelen.

Norges Bondelag er derfor fornøyd med at en nå har fått gjennomslag for å gjeninnføre og lovfeste jordbrukets rettigheter slik tilfellet er på statsallmenningene i Sør- og Midt-Norge. Jordbrukets rettigheter må derfor gjenopprettes i full skala på all statsgrunn (opprinnelig og innkjøpt) etter tilsvarende prinsipper som på statsallmenningene i Sør-Norge.

Det er grunn til å presisere at gjeninnføring av jordbrukets rettigheter ikke kan utstå til en nærmere vurdering av en kartleggingsdomstol eller utmarksdomstol (jf. nedenfor om kravet fra Statskog og Sametinget). Disse organ skal jo ta stilling til hvilke rettigheter som eksisterer ut fra gjeldende rett i dag, jf. nedenfor under VII. Når gjeldende rett etter Høyesteretts dom i 1991 er at jordbrukets rettigheter ikke lenger eksisterer (kun beiterett), vil disse organ ikke ha kompetanse og mandat til å ta rimelighetshensyn og gjeninnføre rettighetene som er fratatt landbruket på en rettsstridig måte.

Som Høyesterett selv uttrykker i 1991, er dette nå et helt ut politisk spørsmål fra lovgiver eller grunneier, jf. følgende sitat ovenfor:

”Hvis den etablerte tilstand skal endres, må dette imidlertid skje ved en lovendring eller ved tiltak fra staten som grunneier.”

Derfor må det fremmes et lovforslag overfor Stortinget i samsvar med utvalgets forslag. Å utsette spørsmålet slik Statsskog og Sametinget krever, er bare en ren

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

unna-manøver som ledd i en fortsatt prosess om ikke å akseptere gjeninnføring av jordbrukets gamle allmenningsrettigheter innenfor landsdelen.

Lovgiver må legge avgjørende vekt på Høyesteretts syn fra 1991 om at å opprettholde dagens rettstilstand vil være urimelig overfor jordbruket innenfor landsdelen.

Når det gjelder den nærmere utforming av rettigheter som ligger til jordbruket, er dette samordnet med fjellovens system, jf. forslaget § 26:

”Rett til allmenningsbruk på Hålogalandsallmenningens grunn ligger til jordbrukseiendom innenfor den regionen, jf. § 21, hvor eiendommen ligger. Retten skal kunne brukes på en måte som til enhver tid er i samsvar med rasjonell bruk og som er naturlig etter tiden og forholdene, men bare så langt utnyttelsen skjer i tilknytning til driften av eiendommen som jordbruk, og så lenge eiendommen blir drevet som jordbruk. Med jordbrukseiendom forstås eiendom som etter dyrket areal, bebyggelse og bruk har karakter av jordbruk.

Jordbrukseiendom med bruksrett har:

- a) rett til beite for så stor buskap som kan vinterføs på eiendommen, jf. § [31] første og annet ledd.
- b) rett til uttak av trevirke til dekning av brensel og annet husbehov etter utvisning fra det regionale utmarksstyret, jf. § [31] tredje ledd,
- c) rett til etter søknad å få utvist seter og tilleggsjord dersom det er nødvendig for gårdsdriften, og forutsatt at slik utvisning kan skje uten vesentlig skade for annen bruksutøvelse, herunder reindrift, eller for skogen, og heller ikke vil være til hinder for en hensiktsmessig utnyttning av beiteressursene og inndeling av beiteområder, jf. § [31] fjerde ledd.”

Med en slik formulering fanger en opp en naturlig utvikling i rettighetene, uten begrensning til kun de rettigheter som er nevnt i a-c. På denne måte legger en til grunn de samme prinsipper som arbeidsgruppa ”Tida og tilhøva” i statsallmenningene av 15 des. – 06. Et flertall i denne arbeidsgruppa foreslår, i henhold til gjeldende allmenningsjuss, at følgende skal legges til grunn for innholdet i jordbrukstilknyttet bruksrett i statsallmenning, se s. 3:

”Med formuleringen ”til kvar tid” i fjelloven § 2 er det sagt på en tydelig måte at allmenningsbruken ikke er bundet til de tradisjonelle bruksmåtene som det kan føres bevis for. Har man først allmenningsrett, omfatter den rett til slik benyttelse av allmenningen som eiendommens jordbruksmessige behov og aktuelle driftsmåte gjør naturlig.”

Norges Bondelag er helt ut enig med utvalgets flertall når det s. 698 uttales følgende med henvisning til ovennevnte arbeidsgruppe:

”Medlemmene Gauslaa, Broderstad, Strøm Bull, Eggen, Eriksen, Larsen, Lund, Pedersen og Røssvoll, har med subsidiær tilslutning fra Parmann, foreslått en bestemmelse i hålogalandsloven, om at det på dennes grunn ligger visse rettigheter til jordbrukseiendom. En slik regel vil gi det lokale jordbruket bedre forutsigbarhet og tryggere rammevilkår, og også styrke stillingen for det samiske jordbruket i de to fylkene.

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

For å oppnå en slik forutsigbarhet er det viktig at bestemmelsen formuleres slik at den kan fange opp en naturlig utvikling i rettighetene, og ikke strikt begrenses til en del nærmere angitte utnyttelsesmåter. Dette vil en oppnå ved at bestemmelsen, på samme måte som i fjellova § 2, tar utgangspunkt i at rettighetene skal kunne brukes på en måte som til enhver tid er i samsvar med rasjonell bruk og naturlig ut fra tiden og forholdene.”

Norges Bondelag viser til at Statskogs praksis med krav om betaling for utvisning av tilleggsjord i Nordland og Troms ble tatt opp med Landbruksdepartementet i februar 1995. Departementet og Statskog har hittil ikke akseptert kravet om at utvisning av tilleggsjord er en rettighet for jordbruket, med begrunnelse at fjelloven ikke gjelder for Nordland og Troms.

Norges Bondelag finner grunn til å presisere at med en lovbestemmelse som foreslått av Utvalget vil dagens praksis med betaling for utvisning av rett til hogst, seter og tilleggsjord måtte opphøre.

IV. Forholdet til andre brukerinteresser.

Norges Bondelag har registrert motstanden (fra Sametinget og Statskog) om at utvalget foreslår gjeninnføring av jordbrukets rettigheter på statsallmenninger/innkjøpt statsgrunn i Nordland og Troms. Sametinget mener dette vil gå på bekostning av reindriftsretten, og dermed øke konfliktnivået mellom landbruket og reindriften.

Norges Bondelag mener disse innvendingene er basert på en misforståelse av hva saken egentlig dreier seg om, nemlig hvorvidt det skal betales avgift eller ikke til grunneier, dvs. etter flertallsforslaget Hålogalandsallmenningen, for utøvelse av landbrukets allmenningsrettigheter i Nordland og Troms.

Det blir verken mer eller mindre konflikter mellom brukerne i arealutnyttelsen på dagens statsgrunn, om det aksepteres fra grunneiers/lovgivers side at utøvelse av hogst, seter og tilleggsjord anses som en bruksrett for jordbruket som det ikke skal betales avgifter til grunneier for å kunne utøve.

Innvendingene er mao. en sammenblanding med saksbehandlingen om vilkårene for utvisning foreligger, hvor reindrifta vil være en viktig høringsinstans allerede etter dagens fjellov og også etter forslaget fra Samerettsutvalget II, jf. innstillingen pkt. 14.8.4.4. (s. 702) hvor det heter følgende om forslaget til tilsvarende regler:

”Til jordbrukseiendom i statsallmenningene ligger det også rett til seter og tilleggsjord, jf. fjellova §§ 18 til 22, mens finnmarksloven ikke inneholder slike bestemmelser.

Ettersom dette er tiltak som etter sin art kan ha relativt sterk innvirkning på andre brukere, så vel reindriftsutøvere som andre jordbrukere i vedkommende område, bør imidlertid også disse rettighetene være underlagt utvisning. Videre er det nærliggende å stille krav om at seter eller tilleggsjord må være nødvendig for gårdsdriften, og at utvisning bare kan

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

skje dersom dette kan skje uten urimelig eller unødvendig skade for reindrift og annen bruksutøvelse, jf. at også fjellovas regler om seter og tilleggsjord inneholder slike begrensninger blant annet i § 18 annet ledd og § 21 fjerde ledd.

For øvrig vil også retten til seter og tilleggsjord være realrettigheter som gjelder så lenge den aktuelle eiendommen drives som jordbruk, og som for beite og trevirke synes det naturlig å avgrense rettighetene geografisk til vedkommende region, jf. punkt 14.8.4.2.”

I merknadene til forslaget § 28, 2. ledd, pkt. c) om retten til å få utvist seter og tilleggsjord heter det uttrykkelig (s. 1191):

”Det vises for øvrig til det som er anført foran i punkt 14.8.4.4, og understrekes at de som får innvilget søknader om utvisning etter bestemmelsene i § 28 kun vil kunne pålegges å betale administrasjonsgebyr, men ikke for selve den rettigheten som utvises.”

Dette forslaget følger mao. helt ut de allmenningsrettigheter som i dag er nedfelt for jordbruket som gjeldende rett etter fjelloven av 1975.

Dessuten vil det offentlige regelverk om planlegging av ulike tiltak gjelde uavhengig av privatrettslige forhold brukergrupper imellom på statsallmenninger, jf. Samerettsvalget pkt. 18.5.3 om henvisningsregler i sektorlovgivningen om saksbehandling og konsultasjoner.

V. Endringer i reindriftsloven.

a) Endringer ut fra prinsippene i servituttloven

Etter Selbuddommen i Høyesterett i 2001 har reindriftsutøvere nå sitt rettsgrunnlag til beite ut fra prinsippet om sedvane og alders tids bruk, altså ikke bare en rett som er hjemlet og innrømmet reindriftssamene som en uskyldig nyttesrett i reindriftsloven. Dermed kommer prinsippene i servituttloven av 1968 til anvendelse. Dette er nå også fastslått i reindriftslovens § 4.

På denne bakgrunn har utvalget i kap. 16 foretatt en grundig vurdering av behovet for presisering og klargjøring av reindriftsrettens innhold, slik at lovverket blir enklere å forholde seg til både for grunneiere og reindriftsutøvere. Utvalget legger følgende til grunn, jf. pkt. 16.1.2.:

”Hensikten med endringsforslaget er ikke å forrykke balansen mellom de to gruppene av rettighetshavere i forhold til det som følger av alminnelige rettsprinsipper, men at det skal fremgå klarere av bestemmelsen at det er tale om to ulike grupper av og i prinsippet likestilte rettighetshavere.”

Dette utdypes nærmere i pkt. 16.4.2.2. hvor det heter følgende

”På bakgrunn av redegjørelsen i punkt 16.4.2.1 foreslår utvalget å formulere § 63 første ledd slik at det klart fremgår at selv om en utnyttelse er «vanlig», kan den

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

ikke iverksettes dersom den er til urimelig eller unødvendig skade for reindriften. Dersom nydyrking eller annen jord- og skogbruksrelatert aktivitet i et reindriftsområde, for eksempel stortilt utnytting av utmarkseiendom til bufebeite eller slåtteng, har et omfang som medfører urimelig eller unødvendig skade for de reindrifftsberettigede, vil dermed virksomheten være omfattet av bestemmelsen. Det samme vil gjelde annen virksomhet som har slike virkninger for reindriften, for eksempel næringsmessig utnytting av jakt og fiske i et viktig reindriftsområde.

Dette vil neppe medføre noen realitetsendring. Både forarbeidene til 1978-lovens tilsvarende bestemmelse, utviklingen av synet på reindrifftsrettens rettslige status i rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn tilsier at bestemmelsen må tolkes på denne måten, jf. ovenfor. Det er imidlertid lite heldig at denne forståelsen ikke fremgår klart av ordlyden i § 63, som tvert i mot kan gi inntrykk av at så lenge utnyttelsen er vanlig, vil den kunne skje uten hensyn til reindrifftsretten og også om den vanlige utnyttelsen er til vesentlig skade eller ulempe. Dette er imidlertid ikke i samsvar med dagens syn på reindrifftsretten som en selvstendig bruksrett i de områdene hvor det har vært drevet reindrift fra gammel tid, og som derfor ikke uten videre kan fortrenkes av at andre utnytter sine rettigheter i disse områdene.”

Norges Bondelag presiserer imidlertid at det fortsatt må være mulig for bl. a. oppdyrking av egne arealer i reinbeiteområder som en naturlig og nødvendig utvikling av jordbruket, uten at reindriften kan stanse slike tiltak i medhold av servituttlovens regler. Det må foretas en avveining av to likeartede og motstridende interesser, og hvor hensynet til bondens behov for utvikling av gårdsbruket som næringsgrunnlag må tillegges vesentlig vekt i forhold til omfanget av tapt beiteareal for reindriften og den innvirkning tapet av dette beiteareal har for reindrifftsutøverens næringsgrunnlag.

Med forbehold av ovennevnte, har Norges Bondelag ingen merknader til de presiseringer som er foreslått, da det i følge Utvalget ikke innebærer noen materielle endringer av praktisk betydning.

b)_ Reindrifftsamenes objektive og solidariske erstatningsansvar for beiteskader på nye dyrkingsfelt i utmark

Reglene om reindrifftsutøvernes erstatningsansvar innebærer objektivt solidaransvar for alle distriktets reineiere ved reinskade. Utvalget har foreslått en del oppmykninger av disse reglene med sikte på å parallellføre reglene om reineieres erstatningsansvar for skader påført av deres rein med reglene om erstatningsansvar for eiere av andre beitedyr.

Både Landbruks- og matdepartementet og Justisdepartementet har bedt Samerettsutvalget om å vurdere erstatningsreglene i lys av reglene om erstatningsansvar for eiere av andre beitedyr.

Utvalget legger følgende til grunn:

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

”Reindriftslovens regler om reineiernes erstatningsansvar er dermed klart strengere enn for eksempel husdyreieres erstatningsansvar for skader påført av andre beitedyr. Foruten ikke å ha noen bestemmelse om skadelidtes medvirkning tilsvarende beitelovens § 7 annet ledd, skiller reindriftslovens erstatningsregler seg ut fra beitelovens erstatningsregler ved at sistnevnte lov ikke har bestemmelser om solidarisk ansvar for husdyreiere som for eksempel har dyr på fellesbeite i utmark. For skader voldt av andre beitedyr gjelder også reglene om lemping i skadeserstatningsloven § 5 – 2, som i motsetning til reindriftsloven § 68 også åpner for mer generelle begrensninger av ansvaret i tilfeller hvor dette vil virke urimelig tyngende.”

Utvalget uttaler videre:

”Dette vil ikke minst kunne gjelde dersom beitesituasjonen er slik at det er vanskelig for reineierne å forhindre at skader oppstår. Tyngden av ansvaret forsterkes dessuten ytterligere ved at det er tale om et objektivt ansvar hvor reineiernes skyld eller mangel på skyld i forhold til de oppståtte skadene ikke har betydning for ansvarsspørsmålet og ofte heller ikke for den konkrete erstatningsutmålingen. Etter det Samerettsutvalget har fått opplyst, finnes det blant annet eksempler på at ett og samme reinbeitedistrikt har blitt pålagt å utbetale om lag kr 700 000 i erstatninger i løpet av relativt få år.

Det er derfor etter Samerettsutvalgets mening et klart behov for å endre reglene om reineiernes erstatningsansvar og rekkevidden av dette i reindriftsloven §§ 67 og 68. Blant annet bør reglene om objektivt solidaransvar justeres slik at lovens hovedregel blir at ansvaret i utgangspunktet påligger eieren av skadegjørende rein, og at reglene om solidaransvar først får anvendelse dersom eierforholdet ikke lar seg bringe på det rene. Videre bør reglene om erstatningsansvar bringes mer på linje med alminnelige erstatningsregler, som også gjelder for skader forvoldt av andre beitedyr, blant annet når det gjelder medvirkning og lemping.”

Utvalget har for sin vurdering valgt å erstatte reineier med bufeholder og spør; hvorledes bør regelverket da være ved nydyrking og lignende tiltak i utmarka hvor reindrifta har beiterett, dersom gjerde rundt det oppdyrkede areal ikke er satt opp av grunneier ?

En samordning av de to regelverk vil kunne innebære at prinsippene om ansvarsnedsettelse eller ansvarsbortfall i beitelovens medvirkningsbestemmelse i § 7 kommer til anvendelse, dvs. at skadelidte ”har medverka til skade med å vanhelda gjerdeskyldnaden sin eller på annan måte.”

Selv om forslaget til ansvarslemping kun skal gjelde for oppdyrkede arealer i utmarka, mener Norges Bondelag at det ikke automatisk kan settes likhetstegn mellom de to situasjoner etter bufeloven og reindriftsloven. Det er bl.a. lett å identifisere hvem som er eier av de skadevoldende husdyr på fellesbeite ut fra kravene til øremerking, sammenlignet med hvem innenfor reindrifta som er eier den skadevoldende rein.

Dessuten er både tidsomfanget og intensiteten i bruken av utmarka, samt antall dyr, mye større fra reindrifta enn den vil være fra husdyrholdere i samme beiteområde, og med derav mye større følgeskader fra reindrifta som beiteskader, tråkkskader etc. vil påføre det oppdyrkede areal.

Dessuten vil inngjerding være mye mer omfattende og mye dyrere å gjennomføre for å verne mot reinskader enn det er å verne oppdyrkede arealer mot andres husdyr, hvor det som oftest er tilstrekkelig med elektrisk gjerde rundt det arealet. Norges Bondelag vil understreke at det er behov for gjerder som er ca. 2. meter høye for å forhindre at rein hopper over, og da blir selvsagt kostnadene til gjerdehold helt uoverkommelige for den enkelte bonde for å verne mot reinskader.

Reineier har etter reindriftsloven en generell gjeteplikt, bl. a. for at det ikke skal skje skader på areal hvor beiteretten ikke gjelder. Dessuten har reindrifta selv adgang til etter § 12 å sette opp gjerder rundt dyrka mark for å forhindre beiteskader.

Norges Bondelag går derfor i mot utvalgets forslag til lemping av reineiers objektive erstatningsansvar for skader fra rein på oppdyrkede areal i utmarka.

Uavhengig av om lovendring gjennomføres som foreslått av utvalget, må en vurdere hensiktsmessigheten av dagens tilskuddsregler for oppsetting av gjerder i utmarka. Norges Bondelag og Norske Reindriftsamers Landsforbund har drøftet problemstillingen i møte 3.11. -08, jf. møtereferat hvor det framgår følgende:

” Med hjemmel i jordbruksavtalen, reindriftsavtalen og Stortingets årlige budsjettvedtak, vedtok Landbruks- og Matdepartementet 19. juni 2008 forskrift om tilskudd til konfliktforebyggende tiltak i forholdet mellom reindrift og annen berørt part. Der partene er enige om det, kan det gis tilskudd til bygging av gjerder som verner innmarksareal, kulturbeite, plantefelt og bebygde områder mot reinbeite. ”

Det må derfor vurderes hensiktsmessigheten av at det kreves enighet mellom partene for å kunne gi tilskudd til oppføring av gjerder. Det er lite rimelighet i å kreve enighet mellom partene for at grunneier skal kunne få tilskudd til oppføring av gjerder for å verne sine arealer mot beiteskader fra rein.

Norges Bondelag krever derfor at regelverket for å kunne få tilskudd til oppføring av gjerder endres slik at det ikke lenger kreves enighet mellom partene for at grunneier skal få slikt tilskudd.

c) Fredning mot reinbeite av bestemte områder.

Utvalget forslår også å oppheve § 19,2. ledd om fredning mot reinbeite av bestemte barskogstrekninger hvor fredningen er gjort ”av hensyn til skogens foryngelse eller gjenvekst” (2. ledd, 1. punktum), samt ”nærmere bestemte områder i en viss tid når særlige hensyn tilsier det” (2. ledd, 2. punktum).

Høyesterett har i 2004 (Stongalands-eidet) vurdert rekkevidden av 2. ledd, 2. punktum, hvor ”særlige grunner” ga hjemmel for å vedta fredninger mot reinbeite for å beskytte jordbruket.

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

Utvalget hevder at overbeiting best kan forhindres gjennom reindriftslovens bestemmelser i lovens kapittel 7. Det er her gitt regler om fastsettelse av høyeste reintall for den enkelte sommersiida (§ 60), om bruksregler innenfor reinbeitedistriktet og utarbeidelse og godkjenning av disse (§§ 57 og 58), og om beitebruk, beitetider og distriktsplaner (§§ 59, 61 og 62).

Våren og forsommeren 2008 har vært preget av mye rein på innmark, spesielt i Alta området. Konfliktene har vært store mellom bønder og reindriftsutøvere. Denne situasjonen er ikke holdbar for noen av partene. Finnmark Bondelag opplever at verken reindriftsutøverne, reindriftsforvaltningen eller reindriftpolitiet viser vilje til handling som kan imøtekomme problemene. I stedet for oppfordres det til dialog mellom partene for å finne løsninger. Imidlertid har dialog vist seg ufruktbart de siste tiår, og bøndene ønsker nå konkrete tiltak som kan forhindre beiting av rein innenfor fredningsgrensa.

Problemet med rein på innmark er imidlertid ikke noe som bare gjelder for Alta området. Konflikter med reindriften oppleves i alle områder med reinbeiter og til ulik tid på året. Heller ikke i disse områdene tas problemene på alvor, og bøndene må ta ansvaret alene. Konsekvensene for bøndene kommer i form av tapte inntekter, økte førkostnader og unødig tidsbruk i form av reingjeting.

Norges Bondelag kan være enig at dagens lovgivning på dette feltet kunne ha fungert dersom reindriften hadde en god organisasjonskultur. Dette er dessverre ikke tilstede i næringa. Det viser både medlemstall i NSR, men også den svake lojaliteten enkelte siidaer har til distriktstyreets vedtak.

Denne vinteren er det store konflikter i reindriften grunnet ulovlig beiting av rein i såkalte gråsone-områder. (Dette er områder der beiteretten ikke er fastsatt av myndighetene. Siidaer som har begrensede beiteressurser i sitt område, utnytter dette smutthullet og lar sine dyr beite i disse områdene, noe som skjer på bekostning av de siidaer som har områdene som sitt beiteland.) Reindriftnæringa har selv uttrykt at dagens lovgivning ikke regulerer dette godt nok og krever en reaksjon fra myndighetene i saken. Reindriftsforvaltningen henviser her til kap. 7 i reindriftsloven om at dette er reinbeitedistriktets ansvar.

Norges Bondelag er av den oppfatning at det ikke er tilstrekkelig at det er reindriftnæringa selv som skal regulere forhold som reintallsbegrensning, beiteområder, beitebruk o.l. For å unngå konflikter mellom reindriften og andre bør derfor § 19, 2. ledd, bestå som i dag både av hensyn til skogforyngelse og for "nærmere bestemte områder i en viss tid når særlige hensyn tilsier det". Bestemmelsen må kunne benyttes fra det offentliges side som i dag i særskilte tilfeller der det ikke er mulig å løse arealkonflikter mellom reindriften og andre interesser på annen måte.

d) Jakt, fangst og fiske

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

Det følger av utvalgets forslag til ny § 26 annet ledd følgende:

"De reinbeiteberettigede kan med grunnlag i særlige rettsforhold ha rettigheter til jakt, fangst og fiske også på privat grunn." (vår understrekning)

I den nærmere begrunnelse på side 1227 annen spalte sies uttrykkelig at

"Forutsetningen for eksistensen av rettighetene er imidlertid at de har grunnlag i for eksempel bruk i alders tid eller hevd."

Det er derfor viktig å understreke at det må foreligge bevis for erverv i forhold til vilkårene for alders tids bruk. Det er ikke grunnlag for noen presumsjon for fiskerett som velter bevisbyrden over på grunneierne.

Dette er også lagt til grunn i lagmannsrettens dom av 4.12.-08 i Tydalsaken, som nå er anket til Høyesterett fra reindriftens side.

Norges Bondelag viser i denne sammenheng til at tilsvarende prinsipper gjelder for erverv av særretter til fiske i statsallmenninger, jf. fjellovens § 1,4. ledd. Det er derfor naturlig at det skal gjelde tilsvarende krav til bevis for erverv i forhold til vilkårene for alders tids bruk på privat grunn.

VI. Endringer i fjelloven

Utvalget foreslår at de samiske interesser styrkes innenfor tradisjonelle samiske områder i Sør-Norge, gjennom visse endringer i fjelloven. Endringsforslagene går blant annet ut på en påpekning i lovteksten av at rett til samisk reindrift der reindrift har vært drevet fra gammelt av, er å anse som en selvstendig bruksrett på linje med andre bruksrettigheter, at reindriftsinteresser skal tas hensyn til ved iverksetting av tiltak eller tillatelser etter loven og en obligatorisk bestemmelse om reindriftsrepresentasjon i fjellstyrene.

En slik påpekning innebærer ingen endringer i rettstilstanden – det følger allerede av Høyesteretts praksis at reindrift er en selvstendig bruksrett på linje med andre bruksrettigheter, jf. ovenfor.

Fjellstyrets sammensetning forslås endret med styrking av reindriftens representasjon slik at dagens regel om at reindriften kan gis representasjon i fjellstyrer som har et forvaltningsansvar for områder hvor det drives samisk reindrift, erstattes av en regel som gjør ordningen obligatorisk. Videre er det foreslått at reindriften representasjon ikke som i dag skal erstatte jordbrukets representasjon, men at begge grupper har to styremedlemmer hver. For å realisere dette forslaget, er det ansett hensiktsmessig at antall styremedlemmer i de aktuelle fjellstyrene utvides fra fem til sju.

Norges Bondelag er enig at forslagene til endring i fjelloven og fjellstyrenes sammensetning både ivaretar de samiske interesser i Sør-Norge på en bedre måte enn dagens lov, og at forslagene vil styrke Fjelloven og fjellovsystemet i statsallmenningene over tid.

Norges Bondelag mener forslaget er godt balansert sett i fht. de brukerinteresser som disse to næringer har i statsallmenningene i Sør- og Midt-Norge. Norges Bondelag ser

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

også forslagene som en nødvendig oppfølging av statens folkerettslige forpliktelser overfor de samiske interesser.

VII. Opprettelse av kartleggingskommisjon og utmarksdomstol.

Utvalget foreslår at det opprettes en kartleggingskommisjon og utmarksdomstol etter mønster av rettighetskartleggingen som skal skje i Finnmark.

Den sentrale oppgaven for de to organene blir å avgjøre om det er opparbeidet rettigheter etter lang tids bruk, rettigheter som man ikke har "papirer på". Det kan for eksempel dreie seg om rett til ferskvannsfiske, beite og hugst. Kartleggingen skal skje på grunnlag av gjeldende nasjonal rett.

De som ønsker spørsmål utredet av Kartleggingskommisjonen, må fremsette krav om dette. Fristen er 10 år fra lovens bestemmelse trer i kraft. Kommisjonen kan også selv sette i gang utredninger.

Norges Bondelag vil understreke at en tilsvarende utvikling som fratok jordbruket hogstretten i Nordland og Troms, var i ferd med å skje også i Nord-Trøndelag. Her medførte statens misforståelse av allmenningsjussen at det måtte opprettes rådgivende utvalg til bl.a. å utarbeide en analyse av gjeldende rett, jf. St.meld. nr. 19 (1958), jf. s. 2:

"Administrativ praksis har i sume høve hindra bruksretthavarane frå å bruke retten sin. I slike tilfelle kan det no vera vanskeleg å føre prov for tidelegare bruk og dermed for bruksrett. Domstolane har difor gjevi uttrykk for at ein no ikkje kan vera særleg streng i krav om prov. I ein dom ser det ut til at tvil er løyst til føremon for dei som påstår bruksrett. Utvalet går etter dette ut fra at domstolane vil la seg nøye med mindre prov enn dei vil krevja elles i landet, dersom det vert godtgjort at administrasjonen har hindra eller skapt vanskar for bruken av gamle rettar."

og s. 30:

"Når det er godtgjort at administrasjonen ved en feilaktig oppfatning har besværliggjort eller nektet utnyttelse av gamle rettigheter, og domstolene så skal rette opp dette forhold, er det nærliggende å tro at domstolene vil la seg nøye med mindre bevis enn man ville kreve i landet ellers."

Norges Bondelag er naturlig nok opptatt av at mønstret i slik praksis fra statens side som utviklet seg i Nord-Trøndelag og som i Nordland og Troms helt fratok bøndene sin allmenningsrett til hogst, ikke skal få gjennomslag fra statens side i dagens forvaltning av statsallmenningene.

Norges Bondelag viser i denne sammenheng særlig til innlegg som førstelagmann Sverre Dragsten holdt for Samerettstvalget I på møte i Snåsa 21.10. 1987 om den særlige utvikling som fant sted i Nord-Trøndelag, jf. vedlegg. Han oppsummerer med følgende:

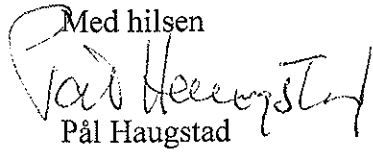
"Dokumentbevis og andre direkte bevis for bruk må derfor suppleres med vurdering av de lokale forhold. Det må spørres om det var rimelig, naturlig,

Vår dato
2009-03-16

Vår referanse
2006/00558/024

praktisk og hensiktsmessig for de jordbrukere det gjelder å ta trevirke i vedkommende almenningsstrekning.”

Norges Bondelag krever derfor at det i mandatet til kartleggingskommisjon og utmarksdomstol framgår at det for Nord-Trøndelag må stilles lempelige krav til bevis for utøvd bruk, og at det ved tvil må løses til fordel for de som påstår bruksrett.

Med hilsen

Pål Haugstad

Harald Milli

Vedlegg:

Innlegg av førstelagmann Sverre Dragsten for Samerettstvalget I, Snåsa 21.10. 1987.

Gjenpart:

Landbruks- og matdepartementet

Sverre Dragsten
Pinebergsvingen 1
7045 Trondheim

Trondheim, 22. mars 2007

Advokat Ole Jacob Helmen
Norges Bondelag
Postboks 9354 Grønland
0135 OSLO

Norges Bondelag
Saksnr: 2006/558/20
2008 -10- 23
Saksbeh: RJS/JHR/ D/H
Arkiv: 077/ /

Den særlige utvikling av allmenningsretten i Nord-Trøndelag

Jeg kom i hug at jeg for en tid tilbake holdt et foredrag under Samerettsutvalgets møte om allmenninger i Snåsa.

Jeg har plukket frem fra arkivet og oversender en utskrift for det tilfelle at du og eventuelt Samerettsutvalget skulle ha interesse av det.

Vennlig hilsen

Sverre Dragsten

Sverre Dragsten:

"Den særlige utvikling av almenningsretten i Nord-Trøndelag".

(Innlegg under samerettsutvalgets møte om almenninger på
Snåsa den 21.10.1987.)

Almenningsretten har i Nord-Trøndelag hatt sin særlige utvikling. Det skyldes dels generelle forhold, men særlig særegen, lokal forvaltning fra statsorganenes side.

Etter våre gamle norske lover, landskapslovene (såsom Frostatingsloven), Magnus Lagabøters landslov av 1274 og Chr. V. Norske Lov (N.L.) av 1687 frembød reglene om bruk og rådighet over almenning et forholdsvis enkelt system. Det dreide seg videre om en enhetlig, sams ordning for den del av landet som var underlagt norsk jurisdiksjon. Med få ord kan det sies at kongen hadde visse bestemte, særskilt i loven nevnte rettigheter, såsom rydningsretten, d.v.s. retten til å nedsette bygselmenn i almenning og til å bli eier av den oppryddede gård, retten til halvparten av iland-dreven hval i almenning og retten til rakved der. Etter min mening har de som har betegnet eller karakterisert disse kongens rettigheter som kongelige regalias rett. Selve eiendomsbegrepet, særlig slik det i forholdsvis senere historisk tid har glidd inn i dansk/norsk rett, etter mønster fra romersk rett, hadde nok ingen plass i vårt gamle almenningsinstitutt. Bortsett fra de særlige rettigheter som tillå kongen kunne bygdelagets beboere utøve all aktuell bruk, som almenningen i sin naturlige tilstand, frembød muligheter for. Kongen hadde ingen grunneierposisjon når det gjaldt bygdefolkets bruksrettigheter.

Nå varierer de naturgitte og de klimatiske forhold ganske sterkt i vårt land. Skikk og bruk har også vært noe forskjellig i de forskjellige landsdeler. Dette har naturlig medført noen variasjoner i den rent faktiske almenningsbruk, men i hovedtrekk var denne gjennom lange tider den samme.

Få ting er imidlertid uforanderlig når det gjelder menneskelig virksomhet. Rent generelt har interessen for og konkurransen og kampen om naturressursene steget frem gjennom tidene. Dette har markert nedfelt seg for almenningenes vegne alt på 1600-tallet.

Av hovedfaktorer kan her særlig fremheves:

1. Skogenes økede verdi og det forhold at kongemakten så muligheter for å oppnå inntekt av det virke i almenningene som ikke medgikk til de bruksberettigedes husbehov (overskuddsavkastningen),
2. Kongemaktens interesse av å oppnå så mye som mulig ved salg av almenninger. Begge disse ting ledet til at riksstyret begynte å interessere seg for å redusere de bruksberettigedes skogshugst.
3. De bruksberettigede jordbrukere greide ikke lenger fullt ut å ordne forholdet seg imellom. Dette ble klarligvis verre etter at bygdetingene ble avskaffet. Riksstyret viste på 1600-tallet tilbøyelighet til å stanse selvforvaltningen på bygdene, og ved Fredrik den 3. forordning "om Budstikkens opskjærelse" av 31. august 1648, ble den forbudt. Etter 1648 måtte derfor bygdefolket helst ved underhånds rådføring mann og mann imellom forsøke å ordne det som riksstyret ikke tok seg av.

Blant spørsmål som det ofte viste seg vanskelig å ordne ved avtale eller ved såkalte "bygdekontrakter", var retten til å oppta nye setre eller flytting av setre til nye steder i almenningen. Så begynte enkelte å gå til fogden og be om dennes avgjørelse av om slikt kunne gjøres uten skade for andre. Fogden foretok da hva vi idag kan kalle et slags administrativt skjønn, og til å begynne med ga han en bevitnelse om hva han mente. Senere utstedte han imidlertid et brev som kaltes bevillingsbrev og til slutt bygselbrev. Fra først av krevet fogden ikke betaling, men etterhvert gled fogdene inn i den praksis at de ga bygsel på retten til å rydde seg setervoll og slå høy på den, og de krevet første bygsel og årlig bygselsum, og bygselen ble etter hvert sagt å gjelde ikke bare selve seteren, d.v.s. retten til å bygge seg seterhus og rydde

seg setervoll, men også retten til å havne fra seteren.

Etter hvert lyktes det fogdene - i strid med loven (N.L. av 1687, 3-12-3) - å gjennomføre at de setrende skulle ha bygselbrev på seterretten og betale bygselpenger og sportler som for bygsling. Det gjaldt nye setre som ble opptatt enten fordi jordbrukeren ikke hadde hatt seter før, eller fordi han ville flytte sin seter til et nytt og bedre havningsområde, helst lenger til fjells, eller fordi han ville ha seg ny seter ved siden av den eller dem han hadde før. Bygsling ble imidlertid også gjennomført for mange eldre setre som hadde vært brukt uten bevilling eller bygsel. På denne måte kom fogdene til å skaffe seg betydelige sportler, og det ble en del penger til kongens kasse som riksstyret gjerne mottok. På grunn av bygselpraksisen kom det opp to seterklasser, den ene var setre som hadde vært brukt så lenge at fogdene anerkjente dem som hevdede, den annen var de bygslede.

Bygselpraksisen med hensyn til setre utviklet seg på Vestlandet, i Gudbrandsdalen, men særlig i Nord-Trøndelag hvor den ble konsekvent opprettholdt selv om den falt bort i andre deler av landet.

I Christian V's Norske Lov av 1687, 3-12-6 - som er hovedbestemmelsen når det gjelder retten til trevirke i almenning - er det ingen antydning om at retten til trevirke er avhengig av at man selv mangler tilstrekkelig eiendomsskog. Av dette lovsted kan det heller ikke utledes at hugst alene må skje etter utvisning enn si mot betaling av avgift til det offentlige.

Mot slutten av dansketiden - i 1790-årene og først på 1800-tallet begynte imidlertid sentraladministrasjonen i København å komme inn på slike tanker.

Ved Høyesteretts dom at 1805 ble det imidlertid avgjort at forutgående utvisning ikke kunne forlanges, og ved upåanket dom avsagt av Akershus stiftsoverrett den 8. august 1808, ble det avgjort at også de som hadde hjemskog nok, hadde rett til hogst i almenning i kraft av N.L. 3-12-6.

Sentraladministrasjonens uttalelser om disse spørsmål var imidlertid like fullt vaklende. Det som særlig fikk utslagsgivende og vidtrekkende betydning spesielt for Nord-Trøndelag var, at stiftsamtmanden - på grunn av slurvet lesning av et brev fra Rente-kammeret av 20. juni 1801 - ved skriv av 19. august s.å. til fogden i Stjør- og Verdal ga denne pålegg om å påse at ingen uten tillatelse forøvet skogshugst bl.a. i kongelig almenning og at ingen måtte få utvisning hvis de hadde heimskog nok.

En del bønder som vinteren 1814/15 hadde foretatt hugst i Bruås almenning i Stjørdal, ble i 1815 satt under tiltale for ulovlig skogshugst og dømt. Tilsvarende dom ble avsagt i 1822 for hugst foretatt i 1820. Etter denne dom bøyde bøndene seg og søkte om utvisning og betalte for det som ble hugget. Betalingen ble fra slutten av 1820-årene kalt for rekognisjon.

På samme måte som i Stjørdal gikk det også i Verdal og etter hvert i flere og flere bygder i fylket.

I anmeldelsene om hugsten og i dommene ble det alene sagt at hugsten var foretatt i almenning, men hvilke lovregler det gjaldt for hugst i disse, ble ikke nevnt, således ikke N.L. 3-12-6. Lovbud eller annen bestemmelse som gjorde hugst uten amtets tillatelse straffskyldig ble ikke nevnt i tiltalen eller dommene. Grunnlovens § 96 ("Ingen kan dømmes uden efter Lov") hadde visst ingen i tankene. Lovhjemmel for betaling av det avvirkede ble heller ikke oppgitt.

På tinget i Frosta i 1821 oppnådde fogden at de møtende inngikk på at de ikke oftere skulle hugge uten bevilling, utvisning og betaling. Dette ble overholdt noen år. Men i 1827 foretok en stor del av bygdefolket hugst uten å ha henvendt seg til fogd eller andre. Med finansdepartementets samtykke ble det anlagt straffesak. De tiltalte skaffet seg imidlertid nå en flink advokat, og saken gikk over til å bli behandlet som sivil sak. Så vel ved underrettsdom som ved overrettsdom og Høyesteretts dom (Rt. 1838 s. 505) ble det eraktet at de som hadde bruksrett i almenningen ikke kunne nektes hugst uten utvisning og at de ikke

var skyldig til å betale avgift. Til tross for dette - fortsatte imidlertid amtmennene i Nord-Trøndelag den samme praksis som før - for alle almenninger i fylket - bortsett fra Frosta.

Etter hvert ble det også fra administrasjonens side gjort gjeldende at noen rett til trevirke ikke fulgte av loven. Bare i de tilfelle hvor bøndene i en grend eller bygd kunne bevise at de i alders tid hadde utøvet fri hugst i almenningen - uten innblanding fra amtet eller fogden - hadde de en hevdet rett til trevirke.

Tilsvarende ble gjort gjeldende for seter i almenninger. Departementet gikk ut fra at ingen hadde rett til å ta seg seter uten fogdens tillatelse. Senere ble dette forstått på den måte at det i det hele tatt ikke besto noen rett til bruk i almenning uten at det for den enkelte gårdeier var utstedt bygsel. Bare de som i alders tid - uten bygsel - hadde hatt seter, hadde rett til seter. Dette var situasjonen i statsalmenningene i Nord-Trøndelag i midten av forrige århundrede.

På denne tid rådde det imidlertid hos det offentlige stor usikkerhet med hensyn til grensene for almenningene i Nord-Trøndelag, særlig i Stjørdal og Verdal fogderi og delvis i Inderøens fogderi. Det rådde videre usikkerhet om bruksrettsforholdene. Av denne grunn ble det ved Kgl. res. av 6. juni 1861 nedsatt en kommisjon. Denne besto av to mann, daværende politimester i Fredrikshald Harald Gram og byfogd Wilhelm Meidell i Kristiansund. Kommisjonen oppgave var for det ene å fastslå utstrekningen av almenningene og å foreta oppmerking av disses grenser. For det andre skulle kommisjonen etterforske og eventuelt pådømme ulovlige inngrep.

At kommisjonen hadde undersøkende myndighet i de sivilrettslige forhold og dømmende myndighet når det gjaldt overtredelser var naturligvis svært uheldig. Noe betegnende er det sagt at spørsmålsstillingen for kommisjonen var denne:

Har du hugget?

a. svaret nei - vel da har du ikke hugstrett.

b. Hvis svaret var ja - vel da skal du dømmes.

Av frykt for forfølgning kunne bøndene selvsagt ha lett for å gi avkall på rettigheter eller erkjenne manglende rett hvor de i virkeligheten mente at rettigheten var til stede.

For både Stjør- og Verdals fogderi og Inderøys fogderi fant kommisjonen at det for all hugst, ut over det som var nødvendig for de setrer og slåtter som lå i almenningene, krevdes bevilling, utvisning og betaling av rekognisjon. I følge kommisjonens protokoller ble også det erkjent i de fleste bygder.

Ut fra sitt syn foreslo kommisjonen - i et brev til indredepartementet, datert 30.11.1865, at de som ikke ville søke bygsel på sine setre og slåtter, måtte saksøkes for ved dom å tilpliktes å løse bygselseddel. Daværende regjeringsadvokat, Dunker, tok imidlertid - som forståelig er - klart avstand fra denne meningsløse tanke.

Det er å konstatere at kommisjonen for bedømmelse av synet på rettsspørsmålene ikke fremla tilstrekkelig historisk stoff. Kommisjonen omtalte heller ikke en del av rentekammerets administrative uttalelser, som den hadde gjennomgått, og som gikk ut på at almenheten hadde rett til hugst i almenning i henhold til N.L. 3-12-6. Grunnlaget for kommisjonens juridiske oppfatning med hensyn til almenningsretten har også vist seg å være sviktende. Forøvrig er det fremsatt - til forskjellige tider - sterke ankepunkter mot den måte kommisjonen gikk frem på for å få bygdefolket til å godkjenne at ingen almenningsrett var til stede.

Kommisjonens redegjørelse for og dens syn på almenningsretten ble imidlertid lagt til grunn av det offentlige i dets administrasjon og gjennomført av forstmestrene, og mest ivrig forsvart av forstmester P.Chr. Asbjørnsen. I offentlig administrasjon ble det ikke lenger snakk om statsalmenningene i Nord-Trøndelag, men om "de umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke".

Den spesielle praksis i Nord-Trøndelag unngikk imidlertid ikke oppmerksomheten. Jeg nevner særlig at fjellovkomiteen av 1912, som avga innstilling til lov om bygdenes utnyttelse av sine bruksrettigheter til beite, fiske, jakt og fangst m.v. i statsalmenninger, flere steder i sin innstilling er inne på disse forhold.

Nordre Trondhjems amtsting tok i 1913 et initiativ i saken og ba om at fylket måtte bli bragt ut av den særstilling det sto i

med hensyn til bygdefolkets bruksrettigheter i statsalmenningene. Det ble spesielt tenkt på kravet om bevilling for hugst og bygsel for fjellengslått og seter. I 1920 oppnevnte landbruksdepartementet en komite på 4 mann med sorenskriver Holaker som formann. Komiteens mandat var "å fremkomme med forslag angående almuens rett i de umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke".

Av landbruksdepartementet fikk Holakerkomiteen beskjed om at den alene skulle befatte seg med de rettigheter som er omhandlet i fjelloven. Den skulle ikke ta opp spørsmål om hugstrett. Når det gjaldt "almuens mulige rett til disse skoger i henhold til lovboken 3-12-6", ville departementet først foreta arkivundersøkelser m.v. og først når disse forelå ville man kunne treffe bestemmelse om hvordan saken videre skulle behandles.

I sin innstilling uttaler Holaker-komiteen at betegnelsen "umatrikulerte statsskoger" ikke innebærer noen realitet. Skog- og fjellstrekningene i Nord-Trøndelag måtte betraktes som andre statsalmenninger. Holakerkomiteens innstilling går i hovedtrekk ut på følgende:

1. Retten til seter og slått har i Nord-Trøndelag vært en almenningsrett som i landets øvrige almenninger.
2. Det hadde før 1861 ikke utviklet seg noen sedvanerett i Nord-Trøndelag som hadde medført noen endring i forhold til de alminnelige regler. Heller ikke etter 1861 har det dannet seg noen slik sedvanerett. Bygseltvangen måtte antas å være basert på administrativ praksis. Administrativ praksis kan imidlertid ikke skape nye rettsforhold. Bygselpraksisen for seter og slåtterett kunne ikke opprettholdes.
3. Komiteen foreslo å gjøre fjellovens samtlige bestemmelser, om beite, fiske, jakt og fangst m.v. gjeldende for statsalmenningene i Nord-Trøndelag.

Ved stortingsbeslutning av 17. mars 1926 ble det bestemt: "Stortinget samtykker i, at det offentlige anerkjenner de såkalte umatrikulerte statsskoger i Nord-Trøndelag fylke som statsalmenninger, for så vidt bygdenes bruksrettigheter til beite, seter, slått, mose- og torvtak, samt fiske, jakt og fangst angår, samt at det offentlige frafaller avgiften av bortbygglede setrer og

slåtter (fjellenger) fra det tidspunkt landbruksdepartementet bestemmer."

Nå oppsto spørsmålet om hvem som ved Stortingets beslutning av 11. mars 1926 fikk rett til de forskjellige bruksutøvelser som fjelloven av 1920 regulerte, idet denne ikke har annen bestemmelse om dette enn at rettighetene skal utøves som fra gammel tid. Om dette uttalte imidlertid landbruksdepartementet i et brev av 26. mai 1930 til Nord-Trøndelag fylke bl.a.:

"Stortingets beslutning av 1926 er slik å forstå at selv om der ikke tilkommer bygdelaget bruksrett til beite, fiske, jakt og fangst m.v. i vedkommende statsskog, hvilke rettigheter omhandles i fjelloven, så tilstår de etter Stortingets beslutning. Beite-rett vil deretter tilkomme brukere av jordbruk, der ligger således til at de naturlig vil kunne utøve beite eller seterdrift i statsskogen."

I sin behandling av saken var skog- og vassdragskomiteen også inne på spørsmålet om bruksrett etter N.L. 3-12-6. I et brev til komiteen, datert 8. februar 1926 ga imidlertid departementet uttrykk for at almenhetens bruksrett i henhold til 3-12-6 måtte løses for hver statsskog for seg, idet forholdene måtte antas å være forskjellige. Storkomiteen ga da uttrykk for at den gikk ut fra at spørsmålet om bruksrett til trevirke ville bli forelagt for Stortinget når saken var fullt utredet. Under behandlingen i Stortinget ble det presisert at spørsmålet om hugstretten også måtte få sin snarlige løsning. Noen utredning forelå imidlertid ikke før først 30 år deretter (Storkommisjonsmeld. nr. 19 (1958)).

Først måtte man gjennom en rekke rettssaker for domstolene: Nå hadde man jo - som alt nevnt - en Høyesterettsdom fra 1838 om Frosta almenning (Rt. 1838 s. 505) som la til grunn av det dreide seg om hugst etter lovbokens bestemmelser, og som kunne utøves uten bevilling og betaling av rekognisjon. Fra 1868 (Rt. 1868 s. 477) foreligger imidlertid en avgjørelse vedrørende Nordsjø privatalmenning i Stod hvor Høyesterett henfalt til almenningskommisjonen av 1861 og fant det godt gjort at almuens bruksrett i statsalmenningene i Inderøys fogderi i tidens løp var blitt

innskrenket slik at avvirkning i skogen bare kunne utøves etter bevilling og mot betaling, samt at seter og fjellengslått i regelen fordret hjemmel i bygselseddel.

Ved en dom avsagt av Høyesterett i 1914 (Rt. 1914 s. 629) vedrørende Volhaug statsalmenning i Stjør- og Verdal, begynte imidlertid oppfatningen av almenningsforholdene i Nord-Trøndelag igjen å svinge. Høyesterett la der til grunn at bruksretten hvilte på lovbokens (N.L.'s) regler. Utøvelsen var bare modifisert ved administrativ praksis, godkjent av de berettigede. Den neste dom som særlig bidro til å bringe vurderingene av almenningsforhold i Nord-Trøndelag på samme plan som i landet ellers, ble avsagt av Høyesterett i 1929 (Rt. 1929 s. 817). Så fulgte en del avgjørelser avsagt av en overordentlig almenningsdomstol i Nord-Trøndelag, oppnevnt ved Kgl. res. av 16. juni 1933. Den overordentlige almenningsdomstolen avsa tre dommer, bare den første ble påanket til Høyesterett (Rt. 1935 s. 876, Bruås og Rauå i Stjørdal). I denne dom uttales det bl.a. at det mest mulig må avverges, at den langvarige hindring av å utøve almenningsretten, som skyldtes misforståelse fra forvaltningens side, skal lede til rettstap. I den overordentlige almenningsdomstols dom av 4. juni 1937 vedrørende Leksdal almenning i Verdal bemerkes det at retten på grunn av administrasjonens inngrep fra før 1800 savnet det naturlige bevis for bruk fra gamle dager, at den gamle forvaltningspraksis ikke kunne bevirke noen kvalitativ endring av almenningsrettighetene, samt at dokumentbeviset måtte suppleres av de geografisk/topografiske forhold. I dommen er det videre sagt at staten under saken hadde erklært seg enig i, at spørsmålet om hugstrett i statsalmenningene i Nord-Trøndelag etter de nu fallende rettsavgjørelser blir å avgjøre etter de samme rettsregler og bevisligheter som ellers i landet, uten hensyn til de resultater almenningskommisjonen av 1861 var kommet til.

Ellers kan særlig nevnes de saker som ble avgjort ved Høyesteretts dommer inntatt i Rt. 1935 s. 186, Hoås i Verdal, Rt. 1935 s. 761, Sandseter i Verran, hvor det bl.a. ble antatt at seterretten var en almenningsrett, Rt. 1940 s. 407, Hoås, hvor det ble lagt til grunn at det i Verdalen eller Hoås ikke gjaldt noen fra lovbokens alminnelige bud stridende regel om at bare de fra gammelt av skog-

løse gårder skulle ha almenningsrett, at en begrensning av kretsen av de bruksberettigede fra 1860. av ikke var tilstrekkelig til å anse forholdet festnet slik at det in casu måtte respekteres som rettsgrunnlag, at det her måtte være riktig å lempe på kravet til styrken av det bevis som måtte kreves, at bevis for ubrutt bruk på grunn av det offentliges restriksjoner var blitt vanskeliggjort, samt at dokumentbevisene derfor måtte suppleres med de geografisk/topografiske forhold, dvs. almenningens beliggenhet i forhold til bygdelaget eller brukskretsen og med de naturlige adkomstveier. I en Høyesterettsdom inntatt i Rt. 1952 s. 51 (Ogndal) er det også sagt at det på grunn av de særlige forhold i Nord-Trøndelag ikke kan stilles strenge krav til bevis for bruksutøvelse.

Selv etter at mange rettssaker var avgjort, sto mye igjen m.h.t. spørsmål om hugstrett i statsalmenningene i Nord-Trøndelag. Landbruksdepartementet kom derfor i 1955 til at et rådgivende utvalg for almenningsspørsmål i Nord-Trøndelag måtte oppnevnes. Utvalget avga sine innstillinger i oktober 1957. Innstillingene er gjengitt i St.meld. nr. 19 for 1958. I sin oppsummering uttaler utvalget at det er klargjort at almenningsforholdene i Nord-Trøndelag må bedømmes på samme måte som i landet forøvrig. Den administrative praksis som var innført i begynnelsen av forrige århundrede - eller tidligere - har ikke skapt noen ny rettstilstand. Også for Nord-Trøndelag må det, når det fremsettes krav om hugstrett, i prinsippet gjelde et krav til bevis for tidligere bruk. Da imidlertid den feilaktig administrative praksis utvilsomt har medført at det kan være vanskeligere her for eventuelle kravstillere å føre bevis for tidligere bruk, vil det være riktig å stille mindre krav til beviset i Nord-Trøndelag enn ellers i landet. Dokumentbevis og andre direkte bevis for bruk må derfor suppleres med vurdering av de lokale forhold. Det må spørres om det var rimelig, naturlig, praktisk og hensiktsmessig for de jordbrukere det gjelder å ta trevirke i vedkommende almenningsstrekning.